

Лілія КУЛИКОВА, доктор педагогічних наук,
професор, перший проректор Херсонської державної
морської академії.

Олександра БОЛДИРЄВА, асистент кафедри
гуманітарних дисциплін Херсонської державної
морської академії.

СТВОРЕННЯ НАВЧАЛЬНО-МЕТОДИЧНОГО КОМПЛЕКТУ ДО ДИСЦИПЛІНИ «ВСЕСВІТНЯ ІСТОРІЯ (АНГЛІЙСЬКОЮ МОВОЮ)» НА ЗАСАДАХ КОМПЕТЕНТНІСНОГО ПІДХОДУ

Актуальність створення навчально-методичного комплексу до дисципліни «Всесвітня історія (англійською мовою)» на засадах компетентнісного підходу зумовлена необхідністю підготовки висококваліфікованих та всебічно розвинених фахівців морської галузі, як вітчизняних так і іноземних.

Випускники Херсонської державної морської академії вільно володіють англійською мовою, завдяки цілій низці системно-впроваджених заходів з організації гуманітарної і спеціальної професійної освіти, повністю побудованої в межах науково-педагогічного експерименту на засадах компетентнісного підходу, і тому можуть конкурувати з іноземними студентами на будь-яку керівну посаду на судні.

З 2016 року Академія стала організатором нового освітнього проекту «ХДМА Південна Азія та Африка», що дозволило проводити всі заняття виключно англійською мовою. Цей період показав, що обраний підхід дає позитивні результати.

ХДМА готує еліту професійних моряків як для України, так і для світового флоту, тому з реального життя виникла потреба ввести новий курс «Всесвітня історія (англійською мовою)». Коли наші моряки прибувають закордон, вони стикаються з проблемами розуміння культури інших країн і роботи у міжнародному екіпажі. Ми вважаємо, що цей курс також буде в нагоді і для більшого розуміння історії, культури, звичаїв та традицій народів, з якими співпрацюють моряки.

Сучасний випускник повинен володіти основними групами компетентностей, серед яких виділяємо такі: соціальну, інформаційну, продуктивної творчої і наукової діяльності, саморозвитку та самоосвіти, комунікативну, в тому числі і лінгвістичну (володіння іноземною мовою).

Оскільки особливістю компетентнісного підходу є нова мета навчання (отримання студентами навичок та вмінь самостійно здобувати знання і застосовувати їх у практичній діяльності) очевидним стає те, що відповідно до неї мають бути адаптованими всі компоненти навчального процесу.

Вітчизняна вища школа сьогодні знаходиться у стані реформування. Зусилля професорсько-викладацьких колективів зосереджені на забезпеченні якості освіти, в тому числі й зусилля викладачів кафедри гуманітарних дисциплін ХДМА. Проблема якості належить до числа основних завдань, які стоять перед вищою освітою в сучасному швидкоплинному світі. Вона

пов'язана з професійною підготовкою персоналу та якістю навчальних програм освітньої підготовки, розвиненою інфраструктурою вищого навчального закладу та створеного в ньому навчального середовища і потужної навчально-тренажерної бази. [6]

Сучасний рівень розвитку інформаційних та інноваційних технологій вимагає нових методів та підходів до навчання, тому в наш час освіта стала міжнаціональним, мультикультурним та транскордонним явищем. Програми обміну учнями, міжнародні курси, гранти, можливість навчання у іншій країні – все це забезпечує академічну мобільність та можливість отримати низку знань, необхідних для повної самореалізації особистості у суспільстві.

Особливості навчання на основі компетентності: навчання сконцентроване на вихідних результатах, а не на вхідних; враховується переважно здатність виконання практичних завдань, але беруться до уваги теоретичні і практичні знання у виробничих умовах (принаймні частина навчання відбувається на робочому місці в умовах виробництва). [3, с. 98–99]

Загальноєвропейський дослідницький простір вищої освіти утворює сучасне європейське суспільство знань. Спільний європейський освітній простір, з одного боку, сприяє зростанню мобільності студентів та професорсько-викладацького складу, а з іншого – академічна мобільність є необхідною умовою формування спільного освітнього простору. Академічна мобільність збільшує шанси людини на професійну самореалізацію, всебічний розвиток її світогляду та загальної культури, а також підвищує якість трудових ресурсів національної економіки. [2, с. 75]

Сучасна європейська система кваліфікацій вважається «основною складовою успішності європейської вищої освіти у світовому масштабі». [8]

Враховуючи те, що в останні десятиріччя вітчизняні підручники з Всесвітньої історії суттєво не оновлювались, нами було прийняте рішення створити власний повний навчально-методичний комплект, з урахуванням сучасних світових підходів до вивчення історії та введенням у науковий обіг новітніх археологічних, документальних та інших відкриттів у всесвітній історії. Було проаналізовано та опрацьовано низку навчальних матеріалів підготовлених провідними професорами та викладачами англійських та американських, канадських, британських університетів за останні 10-15 років, що дозволило глибше, ширше та об'єктивніше зрозуміти сучасні світові підходи до розгляду всесвітньої історії та історичного минулого власної країни в контексті світової.

З огляду на необхідність підготовки фахівців іноземною мовою, навчально-методичний комплект спеціально розроблений англійською мовою, адже в сучасному світі вона стала мовою міжнародного спілкування. Кожен мореплавець повинен володіти англійською, як робочою мовою обраної професії, що є головною вимогою Конвенції ПДНВ 78/95 та весь час удосконалювати набуті уміння, тому вважаємо, що цей навчально-методичний комплект також буде в нагоді і вітчизняним студентам, що вивчають і володіють англійською мовою.

Грунтовні знання з всесвітньої історії завжди і в усі часи були ознакою та взірцем високої культури, вихованості та освіченості людини.

Вивчення всесвітньої історії моряками є не менш важливим, адже курс «Всесвітня історія (англійською мовою)» сприяє:

1. вихованню у курсантів і студентів важливих соціальних компетентностей;
2. вмінню використовувати набуті уміння й навички в професійній та соціальній діяльності;
3. вмінню оцінювати досягнення світової та національної культур, їх взаємозв'язок, а також симбіоз культур різних народів;
4. вихованню освіченої, всебічно-розвиненої особистості, котра, враховуючи світовий історичний досвід, зможе вирішити будь-яку життєву ситуацію.

Історична компетентність включає в себе системні знання студентів про головні події Всесвітньої історії; уміння їх зіставляти та аналізувати; намагались об'єктивно користуватися різноманітними історичними джерелами для дослідження діяльності видатних історичних осіб; оцінювати впливи конкретних процесів; розглядати різні проблемні та невирішені питання в історії.

На сьогоднішній день, нами розроблено першу книгу з навчально-методичного комплексу «Всесвітня історія. Стародавній світ. Курс лекцій (Книга 1)», котрий складається з 13 лекцій, які забезпечують хронологічну і логічну послідовність викладання навчального матеріалу, необхідного для якісної і всебічної підготовки фахівця європейського рівня, також для кожної лекції друкується методичний комплект.

В подальшому планується розробити повний навчально-методичний комплект з книг: «Середньовіччя», «Нова історія» та «Новітня історія».

Вважаємо за доцільне підкреслити, що складовими предметної історичної компетентності є: хронологічна, просторова, інформаційна, логічна, аксіологічна компетентності. [10, с. 106]

Сучасна українська історична освіта спрямовує свої зусилля й на формування загальнокультурної компетентності – здатності учнів аналізувати та оцінювати досягнення національної та світової культури, орієнтуватися в культурному та духовному контексті сучасного суспільства, застосовувати методи самовиховання, орієнтовані на загальнолюдські цінності. [4]

В представленому у статті навчально-методичному комплекті основну увагу було приділено формуванню ключових компетентностей, що розвивають інтелект і формують історичну культуру мислення та світогляд, за допомогою створення проблемних ситуацій, котрі дають можливість кожному студенту проявити ініціативність, самостійність. Розроблені нами лекції «Discovering the Earth (Відкриття Всесвіту)», «How early people lived (Як жили первісні люди)», «The first civilization. Mesopotamia (Перші цивілізації. Месопотамія)», «Modern discoveries of Ancient World (Сучасні відкриття Стародавнього світу)» та ін. – є

інноваційними, тому що у вітчизняних підручниках із всесвітньої історії ці теми не були достатньо представлені.

Друга лекція нашого навчально-методичного посібника «How early people lived (Як жили первісні люди)» має блок проблемних запитань, завдяки якому, кожен студент може вільно висловити свою думку та представити всім власне вирішення поставленої проблеми.

Розроблений нами блок містить такі проблемні запитання:

1. What could have been the consequences if the Ice Age had never ended? What would the earth be like? (Якими були б наслідки, якби Льодовиковий період не закінчився? На що була б схожа Земля?)

2. Imagine that you find yourself alone on an island. You have to provide for your own needs. What things would you need? How would you get them? (Уявіть, що ви опинились на безлюдному острові. Ви повинні забезпечити власні потреби. Які речі вам потрібні? Як ви їх отримаєте?)

3. Why do you think civilization arose in similar places around the world? (Чому, на вашу думку, цивілізації виникали в подібних місцях по всьому світу?)

4. Why was the invention of writing important? List as many reasons as you can. (Чому винахід писемності є важливим? Перелічіть якомога більше причин)

5. Do you think the development of farming should be called a revolution? Explain. (Чи вважаєте ви, що розвиток сільського господарства можна назвати революцією? Поясніть.) [16, с. 53]

На нашу думку, такі проблемні питання стимулюють розвиток критичного і більш реального ставлення до дійсності, формують здатність студента приймати обґрунтовані рішення в нестандартних ситуаціях.

Творче мислення спрямоване на створення нових ідей, а критичне – виявляє сильні та слабкі сторони цих ідей, оцінює їх корисність. Для того, аби розв'язати проблемну задачу потрібні два види мислення, хоча використовуються вони по чергово. Щоб побудувати гіпотези потрібне творче мислення. А для того, щоб перевірити їх, у пригоді стане критичне мислення, адже не будь яка гіпотеза є правильною.

Таким чином, проблемні завдання з історії допоможуть студентам тренувати своє мислення, добирати потрібну інформацію, будувати власні гіпотези розвитку історичних та перевіряти їх на достовірність.

Після кожної лекції студенту пропонується блок запитань для самоконтролю, відповіді на які, можливо тільки після прослуховування лекції або опрацювання завдань до практичного заняття.

У процесі створення навчально-методичного комплексу було розроблено блоки тестових завдань, що складаються з мінімальної кількості питань, достатніх для повного визначення рівня навчальних досягнень та рівня засвоєння опрацьованого матеріалу. Наприклад, в лекції «Heritage of the Egyptian civilization (Досягнення Єгипетської цивілізації)» подано такі тестові завдання:

1. Which of the following statements about hieroglyphic writing is NOT TRUE?

A. *The Egyptians carved hieroglyphic writings on their temples and other buildings.*

B. *The early Egyptians wrote with pictures and signs.*

C. *The Egyptians never mixed pictures with letters in their hieroglyphics.*

D. *Hieroglyphs are the pictures, or signs, of ancient Egyptian writing.*

2. *What knowledge helped Egyptians doctors perform some of the world's first surgery?*

A. *They knew terminology.*

B. *They knew the parts of the body.*

C. *They knew methods of cure.*

D. *They knew all medical supplies.*

3. *What was the Rosetta Stone?*

A. *Thin pillars with pyramid-shaped tops made from a single piece of stone and carved with intricate designs.*

B. *Highly structured organization run by officials.*

C. *A person who follows another in a position.*

D. *A broken granite slab on which were long passages of ancient writing.*

4. *Which of the following statements about life after death in Ancient Egypt is TRUE?*

A. *They imagined a gloomy life after death.*

B. *They believed that life in the next world would be even better than life on Earth.*

C. *They believed in rebirth.*

D. *They believed in reincarnation into animals.*

5. *Which of the following statements about the Kushite culture is NOT TRUE?*

A. *The Kushites did not abandon all their own customs when they ruled Egypt.*

B. *The Kushites adopted Egyptian hieroglyphics as their own writing system.*

C. *Kushite pyramids were bigger than Egyptian ones.*

D. *They did not adopt the Egyptian style of dressing to try to make they look Egyptian. [16, c. 121-122]*

Виконання тестових завдань, на нашу думку допоже: дисциплінувати, організувати й спрямувати діяльність студентів; виявити і усунути прогалини у знаннях; сформувати прагнення розвинути творчий хист.

Тести та регулярна перевірка знань роблять навчання значно ефективнішим. Вважаємо, що тестовий контроль слід проводити систематично і на кожному етапі навчання відповідно до змісту мовної і комунікативної компетенції в навчально-професійній сфері. Також це сприятиме успішному складанню тестового іспиту на платформі Moodle.

На наш погляд, доцільним є створення блоку з творчими завданнями, адже розвиток творчого і наукового потенціалу студента пов'язаний з його творчою компетентністю. Під творчою компетентністю майбутнього морського фахівця,

ми розуміємо найвищий рівень розвитку професійної компетентності, коли людина здійснює професійну діяльність на творчій основі стабільно і безперервно.

Нижче наведені приклади завдань з підручника «World History. Ancient World. (Book 1)».

- Написати есе (наприклад, завдання з лекції «*The geography and historical development of Ancient Greece (Географічне положення та історичний розвиток стародавньої Греції)*») студентам пропонується таке завдання: «*Review your notes about Sparta and Athens. Write an essay persuading your readers which city-state was better to live and why (Перегляньте свої записи про Спарту та Афіни. Напишіть есе, переконуючи ваших читачів, у якому місті буде краще жити і чому)*». [16, с. 203]
- Написати перелік питань до інтерв'ю (наприклад, завдання з лекції «*The legacy of Ancient Greece (Досягнення стародавньої Греції)*») «*Imagine that you have a chance to interview an important Greek thinker. Write a list of questions you might like to ask this person (Уявіть, що вам випав шанс взяти інтерв'ю у відомого грецького мислителя. Напишіть список питань, які б ви хотіли задати цій персоні)*» [16, с. 228]
- Написати повідомлення (наприклад, завдання з лекції «*Ancient Americans (Перші люди Америки)*») «*Research information about one aspect of Aztec or Inca life. Present your information in a report to the other students (Знайдіть інформацію про аспекти життя Ацтеків та Інків. Представте свою інформацію в повідомленні для інших студентів)*». [16, с. 300]

Використання ресурсів Інтернет у підготовці майбутнього фахівця полягає в тому, що студентам не просто надаються технічні засоби, але й здійснюється навчання думати, здійснювати пошук шляхів реалізації певної проблеми, колективно її обговорення та прийняття рішення, що дає можливість колективно та індивідуально навчатися, формувати власну поведінку, обирати розв'язок реалізації різноманітних ситуацій. Вивчаючи історію, культуру за допомогою віртуальних середовищ, створюється можливість не тільки їх вивчення та власного забезпечення культури, знань, світогляду, а й можливість спостерігати за тим, як це роблять інші науковці, вивчати зарубіжні програми, брати участь у реалізації колективних міжнародних проектів, їх редагуванні та конструюванні, що реально збагачує та розширює знання студентів. [1, с. 8]

Тому нами також був розроблений блок завдань для виконання яких потрібно скористатись мережею Інтернет. Кожна з лекцій навчально-методичного комплексу «Всесвітня історія. Стародавній світ. Курс лекцій (Книга 1)» містить завдання для роботи з використанням Інтернет-ресурсів.

Наприклад, в лекції «*Ancient India (Стародавня Індія)*» студентам пропонується виконати таке завдання: «*Many historians say that Asoka was the*

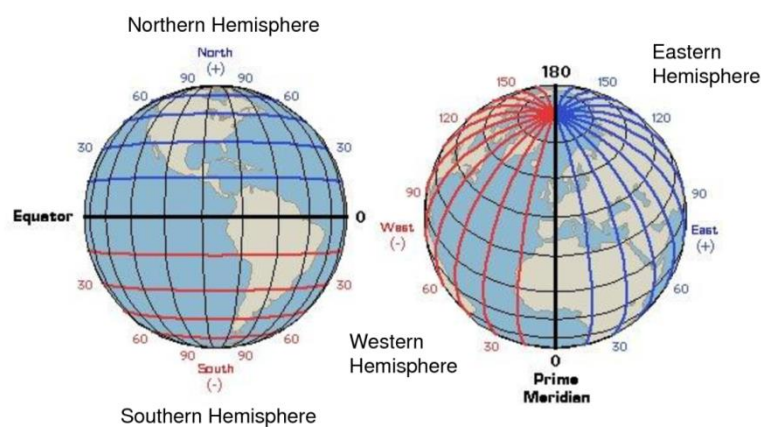
greatest ruler of the Mauryan dynasty. Use the Internet to research information about it and decide if you agree. Write 3 to 4 paragraphs supporting your opinion (Багато істориків говорить, що Асока був найвидатнішим правителем династії Маурян. Використовуйте Інтернет для того, щоб знайти інформацію про нього та вирішити чи згодні ви з цим твердженням. Напишіть 3-4 абзаци, що підтвердять вашу точку зору»). [16, с. 149]

Кожна лекція з навчально-методичного комплексу насичена ілюстраціями, мапами, зображеннями видатних осіб та відомими пам'ятниками скульптури, живопису та архітектури.

На нашу думку, ілюстративний матеріал відіграє дуже важливу роль і сприяє формуванню відповідних компетентностей, але тільки за умов, що подані зображення оптимально пов'язані з текстом та іншими структурними компонентами лекції або практичного заняття, правильно розміщені в тексті та якісно виконані.

У лекції «Discovering the Earth (Відкриття Всесвіту)» нами були надані ілюстрації, котрі дозволять майбутнім мореплавцям краще зрозуміти, що таке широта та довгота. На практичних заняттях, на основі поданих ілюстрацій, студенти виконують завдання на пошук географічних координат стародавніх міст та поселень. (див. рис. № 1). [16, с. 17]

Рис. № 1

Latitude & Longitude

Ефективність навчання визначається конкретними знаннями, вміннями та навичками, які здобули студенти в процесі семінару чи лекції. Велику допомогу в цьому їм надають узагальнюючі схеми та таблиці. Вони містять головні, найбільш суттєві дати, події, факти, історичні поняття.

Робота з схемами та таблицями може відбуватись у таких формах:

а) відтворення крейдою основного змісту історичного матеріалу у вигляді схем та таблиць;

б) нанесення запропонованого наочного матеріалу на папір, графічне та естетичне його оформлення;

в) виведення схем та таблиць на екран за допомогою технічних засобів навчання;

г) організація самостійної роботи студентів над таблицями та схемами в процесі лекції чи семінарського заняття. [8, с. 16]

Схеми та таблиці можуть виконувати різноманітні функції, наприклад, узагальнення історичного матеріалу (див. схему №1), чи візуалізувати навчальний матеріал у студентів. [16, с. 50]

До кожної лекції нами розроблена стрічка часу, ми вважаємо, що робота зі стрічкою часу сприяє формуванню уявлення про лінійність часу та різні проміжки часу (століття, тисячоліття, еру). (див. схему №2) . [16, с. 205]

Схема № 1

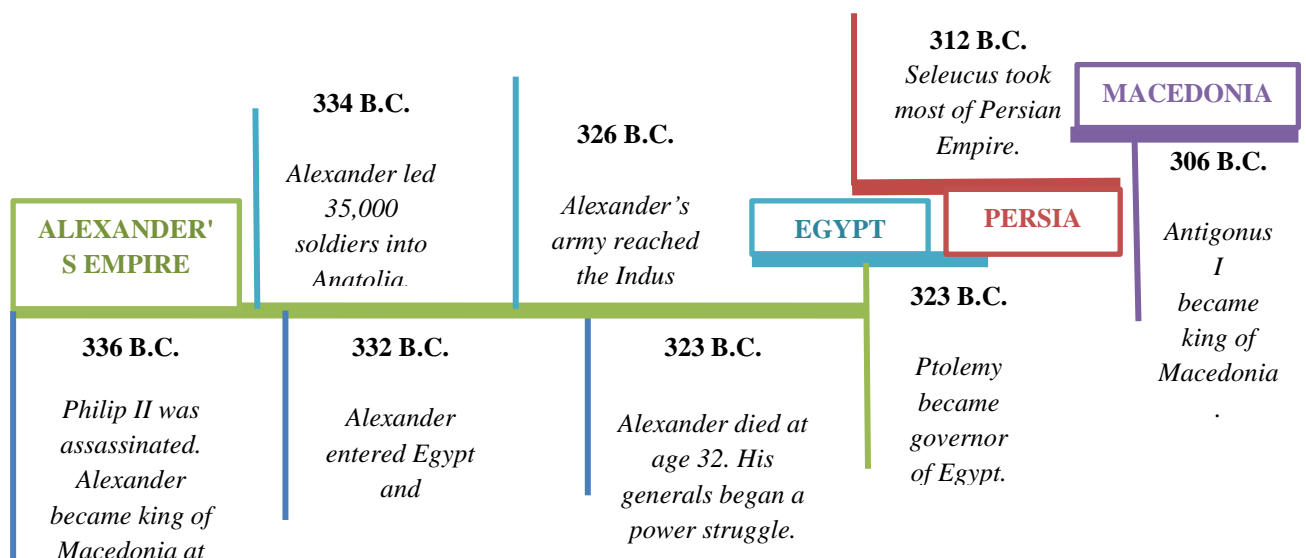
Visual Study Guide

Key Discovery	Discoverer and Location
Nutcracker Man, 1959	Mary Leakey, East Africa
Lucy, 1974	Donald Johanson, Ethiopia
Laetoli footprints, 1970s	Mary Leakey, Tanzania
Homo habilis fossil, 1959	Mary and Louis Leakey, Olduvai Gorge in Tanzania
Chad Skull, 2001	French Team, Chad

Hominid Group	Appeared About
Australopithecines (Southern Ape)	4-5 million years ago
<i>Homo habilis</i> (Handy Man)	2,4 million years ago
<i>Homo Erectus</i> (Upright Man)	2-1,5 million years ago
<i>Homo Sapiens</i> <ul style="list-style-type: none"> • Neanderthals • Cro-Mangors 	200,000 years ago <ul style="list-style-type: none"> • 200,000 years ago • 40,000 years ago

Схема № 2

Група умовно-графічних засобів наочності має важливе значення в системі викладання історії: допомагає аналізувати й узагальнювати історичні явища, засвоювати їх істотні ознаки та взаємозв'язки, схему причин, наслідків, особливостей, взаємозалежностей, ієрархії. [5, с. 29]

Активізація мислення студентів не можлива без використання історичних джерел. Тому, навчально-методичний посібник «Всесвітня історія. Стародавній світ. Курс лекцій (Книга 1)» містить список обов'язкової для опрацювання літератури та додаткові історичні джерела, за допомогою яких, студенти зможуть поглибити набуті знання.

Під час використання матеріалів різного типу, необхідно пам'ятати про багатоперспективний підхід, коли якась історична ситуація висвітлюється з кількох перспектив, що презентують різні суспільні позиції та інтереси. Щоб працювати з історичними джерелами і отримувати позитивні результати необхідно враховувати такі елементи, як: різноманітність джерел, створення можливості для порівняння, ретельний відбір.

На нашу думку, важливим джерелом інформації є історична карта, яка відображає особливості розвитку людства в минулому. Саме історична карта допомагає розкрити взаємозв'язки історичного процесу. Слід усвідомлювати, що знання історичної карти означає не тільки знання її символіки та вміння знаходити кордони держав і місця визначних подій, але й здатність бачити за цими умовними позначками живу історичну дійсність, суспільно-політичні, економічні та культурні взаємозв'язки. Зважаючи на все вищесказане та проаналізувавши іноземні навчально-методичні комплекти, ми підібрали до кожної лекції історичні та географічні карти. Наприклад, фізична карта Індії з лекції «Ancient India(Стародавня Індія)». (див. карту №1) [16, с. 125], а також карта Китаю в період воюючих держав з лекції «Ancient China(Стародавній Китай)». (див. карту №2). [16, с. 155]

Карта №1

Карта №2

Також у курсі зацікавити

висловлювати власні думки. Компетентнісний підхід акцентує увагу на результатах освіти, які розглядаються не як сума засвоєної інформації, а як здатність людини діяти у різних проблемних ситуаціях. [15, с. 56]

Мультимедійні засоби навчання у вищій школі сприяють удосконаленню й урізноманітненню діяльності викладача, що має підвищити продуктивність освітнього процесу. Крім того, використання мультимедійних технологій у процесі навчання дозволяє більш широко і повноцінно розкрити творчий потенціал кожного студента.

Варто зазначити, що застосування інформаційних технологій дозволяє змінити способи передачі навчального матеріалу, які традиційно здійснюються під час лекцій, за допомогою спеціально розроблених мультимедійних засобів.

Тому, до кожної лекції нами розроблено мультимедійні презентації, це дозволить активізувати увагу та навчально-пізнавальну діяльність, сприятиме підвищенню якісного рівня використання наочності, що допоможе студентам більш швидко та ефективно засвоїти тему. [12, с. 420]

Для прикладу, наведемо декілька слайдів із презентації до лекції «The legacy of Ancient Greece(Спадщина Стародавньої Греції)»

Key Vocabulary

Philosophy, ritual, oracle, tragedy,
Socratic Method

Key People

Homer, Aeschylus, Aristophanes,
Socrates, Plato, Thucydides, Aristotle

Key Places

Macedonia, Alexandria, Olympus

Main idea

- Greek religion was fundamental to Greek society and is remembered today for the Olympic Games and Greek drama, which were part of religious festivals.

Read for Purpose

- What you know: What does it mean to say that a civilization has left a rich legacy?
- What you will learn: What was the legacy of ancient Greece?

В
час

НАШ

особливу цінність для вітчизняних істориків становлять новітні наукові і навчальні розробки вчених інших країн, знайомство з працями зарубіжних колег, аналіз та використання їх наукових праць, можливе тільки за умови володіння викладачем іноземною мовою.

В ХДМА працює велика кількість викладачів, котрі вільно володіють англійською мовою, переважно це капітани далекого плавання, старші механіки та електромеханіки, саме тому викладання предметів іноземною мовою є реальним та ефективним.

У цьому сенсі Указ Президента України «Про оголошення 2016 року роком англійської мови», можна вважати таким, який має дійсно історичне і актуальне для сьогодення і майбутнього значення, в першу чергу для подальшої розбудови вітчизняної вищої освіти та її входження у світове освітнє середовище [13].

Вважаємо, що певний досвід роботи кафедр гуманітарних дисциплін, англійської мови та всього професорсько- викладацького складу Херсонської державної морської академії може мати позитивний приклад в цьому напрямі для інших ВНЗ. Слід зазначити, що ще з 1996 року в академії (тоді це було морехідне училище) англійську мову було введено до спеціального вивчення щодня з першого і до останнього курсу. Всі інші предмети викладалися державною мовою.

Вважаємо, що Указ Президента України для ХДМА має не просто важливе, етапне і першочергове значення не тільки в реалізації завдань з упровадження компетентнісного підходу, а також для майбутнього розвитку академії, як сучасного навчального закладу, що має на меті відповідати світовим стандартам з якості в організації морської освіти. Для викладачів це можливість в першу чергу мати спробу змінитися самим і перейти на новий

мовний рівень, який відповідає європейським та світовим стандартам наукового спілкування в освітньому просторі.

У сучасному світі знання англійської мови не є привілеєм і розкішшю. Глобальна англійська мова – це політична і культурна реальність ХХІ століття.

Сучасна англійська мова, яку іноді називають першою глобальною *lingua franca* (мова, що використовується як засіб спілкування між людьми, які розмовляють різними мовами), – це домінантна мова, а в багатьох випадках навіть обов'язкова міжнародна мова науки, інформаційних технологій, бізнесу, морської справи, авіації, відпочинку і засобів комунікації.

У 2016 році в Херсонській державній морській академії було створено групи, в яких розпочали вивчати англійську мову всі бажаючі, це більше 100 осіб – викладачі, лаборанти та співробітники, що дозволить в майбутньому в академії повністю перейти на викладання англійською мовою всіх дисциплін, так як відомо, що для моряків всього світу англійська є професійною мовою.

Системно цю роботу було сплановано на кафедрі гуманітарних дисциплін, згідно навчального плану спеціально розробленого для курсантів-іноземців на весь період навчання на бакалавріаті. [17]

СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ

1. Вдовенко І. С. Використання мережі інтернет у навчальному процесі вищих навчальних закладів / І. С. Вдовенко., 2016. – 10 с.

2. Гуляєва Н. М. Мобільність викладачів і студентів: проблеми та орієнтири / Н. М. Гуляєва // Матеріали VI щорічної міжнародної конференції «Розбудова менеджмент-освіти в Україні» (17–19 лютого 2005 року м. Дніпропетровськ). — К.: Навч.-метод. центр «Консорціум із удосконалення менеджмент-освіти в Україні», 2005. — С. 76–81.

3. Державні стандарти професійної освіти: теорія і методика: Монографія / За ред. Н. Г. Ничкало.– Хмельницький: ТУП, 2002.– 334 с.

4. Державний стандарт базової і повної середньої освіти [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://osvita.ua/legislation/>.

5. Желіба О. Використання таблиць на уроках історії в 10-11 класах // Історія в школах України. – 2001. - №4. – С. 33-34; №5. - С. 28-32

6. Кічук Н. В. Компетентнісний підхід у вищій технічній школі: проблеми застосування / Н. В. Кічук. ПЕДАГОГІЧНІ ВИДАННЯ / е-журнал «Педагогічна наука: історія, теорія, практика, тенденції розвитку» / Поточні номери журналу та їх автори / Випуск №2, 2010.

7. Куликова Л. Б. Походження Всесвіту та Землі / Л. Б. Куликова, О. О. Болдирєва. // Історія в рідній школі. – 2018. – №11. – С. 6–14.

8. Левітас Ф. Л. Сучасний учитель та сучасний урок (методичні рекомендації щодо вивчення історії України та всесвітньої історії в школі) / Ф. Л. Левітас. // КМІУВ ім. Б. Грінченка. – 2002. – №2. – С. 16.

9. На шляху до Європейського простору вищої освіти: відповіді на виклики глобалізації Комюніке Конференції Міністрів європейських країн,

відповідальних за сферу вищої освіти (м. Лондон, 16 – 19 травня 2007 року) [Електронний ресурс]. – Режим доступу:

http://ond.vlaanderen.be/hogeronderwijs/bologna/links/language/2007_London_communique_Ukrainian.pdf

10. Пометун О. І. Практика реалізації компетентнісного підходу в суспільствознавчих дисциплінах / О. І. Пометун, Г. О. Фрейман // Компетентнісний підхід у сучасній освіті: світовий досвід та українські перспективи: Бібліотека з освітньої політики / під заг. ред. О. В. Овчарук. – К. : «К.І.С.», 2004. – 112 с. – С. 105–107.

11. Професійна освіта: словник: навч. посіб. / уклад С.У.Гончаренко [та ін.]; за ред. Н.Г.Ничкало. – К.: Вища школа, 2000. – 380 с.

12. Синиця М.О. Використання мультимедійних технологій у навчальному процесі ВНЗ як засіб формування педагогічних знань // Професійна педагогічна освіта: становлення і розвиток педагогічного знання: монографія / за ред. проф. О.А. Дубасенюк. – Житомир : Вид-во ЖДУ ім. І. Франка, 2014. – С. 418-438.

13. Указ Президента України № 641/2015 Про оголошення 2016 року Роком англійської мови в Україні [Електронний ресурс]. – Режим доступу : <http://zakon3.rada.gov.ua/laws/show/641/2015>

14. Куликова Л. Б. Мировая культура в шедеврах живописи. Эпоха античности : учебное пособие для курсантов и студентов высших учебных заведений : в 2 ч. / Л. Б. Куликова. – Херсон: ХДМА, 2017. – 374 с.

15. Хуторской, А. В. Ключевые компетенции : технология конструирования / А. В. Хуторской // Народное образование. – 2003. – № 5. – С. 55–61.

16. Kulikova L. V. Lecture Course. World History. Ancient World. Chapter 1 / L. V. Kulikova. – Kherson: KSMA, 2018. – 298 p.

17. Kulikova L. V. Value of foreign languages in the development of historical studies – past and the present time. State-of-the-art opportunities for humanities scholars / Тези Новітні тенденції навчання іноземної мови за професійним спрямуванням : Матеріали IV Всеукр. наук.-практ. конф., 21 – 22 вересня 2017 р. – Херсон : ХДМА, 2017. – С. 52 – 60.